

System, kritik, och politisk analys. Om Henrik Bangs rekonstruktion av Eastons systemteori och dess kritikers argument.

AV TOM BRYDER

Det kan inte förnekas att David Eastons systemteori för politisk analys har föranlett en större vetenskapsteoretisk debatt i modern statsvetenskap. Detta ämne är föremål för en systematisk granskning i Henrik Bangs uppsats, *The Conflict Between the Traditions* (Statsvetenskaplig Tidskrift 1981:1). Bangs självständiga bidrag består främst i en strukturering av frågor och tankeskolor med anknytning till Eastons input-output analys, post-behaviouralism, och inomvetenskapliga avhandlingar, och kritik av dessa.

I en första omgång urskiljes ett antal analytiska nivåer, där oenighet postuleras föreligga mellan a) den "förklarande" tankeskolan, b) den förstående eller hermeneutiska tankeskolan, och c) den kritiska – av Marxismen influerade – tankeskolan. För det andra sker en stringent problemformulering där nio centrala frågor i Eastondebatten preciseras, och dessa relateras såväl till Eastons egna verk som till "die Streit um Easton". Problemformulering knyts sedan ihop med de förutnämnda nivåerna, vilka Bang benämner "world-view level", "metascience level", och "science level". Bang använder sig vidare av ytterligare en nivå som dock mer får en undanskymd plats i framställningen, nämligen en "research-policy" nivå. På basis av en mycket bred beläsenhet inom området visar Bang slutligen hur Eastons världsåskådningsnivå "slår igenom" framför allt på den metavetenskapliga och forskningspolitiska nivån. Sambanden mellan de grundläggande världsåskådningsnivån och den vetenskapliga nivån är inte lika klart illustrerade.

Vid sidan av den systematiserande och analytiska ambitionen syftar Bang också generellt till att befria statsvetenskapliga debatter från "irrelevans, ignorans, och politisk konflikt" för att därigenom åstadkomma ett "verkligt och rättvist" tankeutbyte. I det senare fallet förefaller dock

Bang att själv ta patent på definitionerna, men som Lasswell och Kaplan (1950:XIX) påpekat: "Names constitute neither government nor the science of government".

En betydligt viktigare fråga rör nivåuppdelningen av Easton-debatten. Som bl a Sjöblom (1977) framhållit, behöver en mogen vetenskap inte alltid gå tillbaka till elementa. Sålunda saknas därför som oftast i kemisk, fysisk, matematisk, ekonomisk och psykologisk forskning de utförliga genomgångar av den egna vetenskapens "väsen" och objekt i vidare bemärkelse som vi ofta får dras med inom statsvetenskapen.

Därför får man sällan en forskning av den typ Bang åstadkommer inom dessa discipliner. Det råder helt enkelt konsensus om såväl metoder, objekt och kriterier för vad som är vetenskaplig verksamhet, och den forskningsmotivationella integriteten debatteras sällan i politiska termer, även om idéer om personlig ekonomisk vinning och äreslystnad kan förekomma i vissa exposéer. (Se t ex Blume 1974, Ravetz 1971).

Det kan naturligtvis påpekas att statsvetenskap, i likhet med sociologi, psykologi, och ekonomi får dras med problemet att det studerade objektet – om vilket vi försöker etablera generella och lagbundna utsagor – är försett med ett medvetande vilket medför självalternerande profetior och därmed lägre grad av säkerhet i dessa vetenskaper än i exempelvis naturvetenskaperna. Men att därifrån postulera en fullständig relativism *vis-a-vis* såväl den egna verksamheten eller någon annan del av verkligheten à la Thomas Kuhn tjänar knappast varken något vetenskapligt eller socialt/politiskt syfte. Sociologer, som t ex Friedrichs (1970), vilka försökt använda Kuhn för att analysera den egna disciplinens debatter har typiskt fått överge den totala relativism som följer av det kunskaps sociologiska synsätt Kuhn före-

träder. Och Kuhns centrala begrepp "paradigm" har på annat håll konstaterats vara notoriskt mångtydigt (Masterman 1970).

Vetenskaplig verksamhet förutsätter en objektiv värld som vi söker kunskap om genom att etablera invarianshypoteser. Denna objektiva värld kan sedan bestå av mer eller mindre invarianta element eller fenomen. Det är detta som exempelvis Lasswell och Kaplan (1950:XX f) kallar grad av *indexstabilitet*. Invarianshypoteserna formuleras med hjälp av *begrepp*, som vi Percy Bridgemans efterföljd *operationaliserar* så att vi får *variabler*, dvs enheter, fenomen och objekt antas kunna anta mer än ett tillstånd. Variabler och variabelsamband, hypotetiska såväl som belagda, utgör elementen för *modellkonstruktion*, och det är just modellkonstruktion som är det statsvetenskapligt intressanta i Eastons skrifter, dvs det som skiljer bort det utomvetenskapliga residualen. Poängen i denna något vidlyftiga, men långt ifrån fullständiga vetenskapsdefinition, är att det faktiskt inte är så rörligt i den statsvetenskapliga världen som Bang vill göra gällande.

Visserligen har vi en begreppslig och metodologisk pluralism inom statsvetenskapen, men detta beror nog snarast på att man inom samhällsvetenskaplig forskning generellt, och i statsvetenskap speciellt, hållit dörrarna öppna för begrepp och modeller som vi intuitivt, eller med referens till "face-validity" tror oss kunna ha användning av. Därav den ofta hörda klagan om vetenskapen "med de flesta metoderna och de få resultaten". Den moderna politiska analysens landskap är nedludad med "conceptual frameworks" som ännu inte visat kunna frambringa vetenskapligt säkra resultat. Därför bör "conceptual frameworks" och "modeller" ständigt utsättas för en granskning med hänsyn till dels deras empiriska användbarhet, dels deras logiska egenskaper, och det är detta som föranleder den myckna litteraturen kring Easton, av vilken onekligen Dag Anckars genomgång tillhör de mer betydelsefulla (Anckar 1974; Cf också Bryder 1977).

Henrik Bangs analyschema, som det framgår på s 5, skall illustrera antalet möjligheter att gå vilse i Eastons texter. En stilla reflexion i detta sammanhang måste vara: Hur kan det komma sig att det skall behövas en speciell guide till hur man kan/bör läsa Easton (och hans kritiker)? Det är ett dåligt tecken på en vetenskaps situation om forskare inom disciplinen måste använda sig av komplexa konstruktioner – inte för att förstå sub-

stansen i påståenden om verkligheten utan för att få klarhet vad gäller ordval och presentationsform (jfr parsimoni-kravet hos Sjöblom 1968). Terminologi kan bli ett hot för en vetenskap om begreppsexercis används som ett substitut för empirisk analys, speciellt som förekomsten av deduktiva utsagor inom statsvetenskap är sparsam. Och även om Bang i många stycken förefaller behärska sin egen begrepps-konstruktion – exempelvis i de jämförande avsnitten där han fritt rör sig mellan moraliska, metateoretiska och vetenskapsteoretiska frågor – så har dock analys-schemat ett starkt drag av artificiell efterkonstruktion över sig, och de skamfilade fogarna i den Eastonska byggnaden, framför allt på det epistemologiska, logiska och utvecklingsmässiga området, kvarstår.

För som Bang själv konstaterar, i anknäring till genomgången av Eastons kritiker, har vi faktiskt att göra med en Easton I, II, och III. Easton I som skrev *The Political System* i början på 1950-talet, var en arg ung man som med förment rätt ondgjorde sig över statsvetenskapens teoretiska status och historicism, den radikale akademikern som skulle "göra upp" med elitism och fortsätta den tradition som enligt honom själv avstannat då Hegel och Marx gick ur tiden (sic!). Easton II är den teoretiske konstruktören som vill göra något åt det förmenta vetenskapliga eländet, behaviouralisten som vill åstadkomma en empirisk relevant begrepps-konstruktion med en vetenskapsteoretisk säker förankring. Men på liknande sätt som Parsons före honom började sammanblanda "aktörsteoretiska" med "systemteoretiska" element, börjar här Easton göra detsamma. Men sammanblandningen kunde i och för sig ha gått för sig om elementen från de respektive teoridelarna hållits begreppsligt isär och sammanfogats i en hypotetisk helhet. Easton blandar emellertid ständigt ihop de empiriska och analytiska systemen, och detta skapar begreppslig oreda då han använder samma begrepp för att beteckna olika fenomen (möjligen som ett resultat av hans radikala kritik av Pareto, som indirekt skymtar fram i kritiken av Lasswell.)¹

Easton III är postbehaviouralisten som börjar komma med "public statements" och som försöker rekonstruera sitt livsverk som en enhet på ett sätt som man nog, i likhet med Bang, kan säga har likheter med den "kritiska tankeskolan" och Jürgen Habermas idéer. Tyvärr är det här, och inte i den vetenskapligt konstruktiva delen av Eastons arbeten, som Bang förankrat sin analys, och jag anser detta vara beklagligt då förfat-

taren härigenom endast indirekt berör objektet för statsvetenskaplig forskning: auktoritativ värdefördelning, makt, inflytande och auktoritetsrelationer, kollektiva och individuella beslutsprocesser i sociala system osv.

Vad Bang faktiskt åstadkommer är ett slags "context-of-justification" för idén att det finns ett starkt sammanhållet firmament i allt vad Easton skrivit. Man kan förstå att Easton – som själv en gång gick våldsamt till angrepp på Lasswells förmenta inre logiska och utvecklingsmässiga inkonsistens – kan glädja sig över Bangs efterkonstruktion. Det förefaller mig emellertid vara en smula märkligt att det i sig skulle vara speciellt förtjänstfullt att i vetenskaplig verksamhet vidhålla något slags "continuity-of-standpoint" perspektiv. Easton gör det själv – därav det myckna refererandet i hans egna böcker till sig själv som auktoritet inom statsvetenskapen.² Men är inte en av de få goda saker som den kritiska teorin pekat på att det framför allt är i förmågan att självkritiskt värdera den egna teoretiska verksamheten som man känner igen vetenskapsmannen från ideologen? (Meszaros 1973).

Med tanke på den tyska positivismstriden, och den förankring som Bang förefaller ha i den kritiska teorin, är det en smula märkligt att han på den vetenskapliga nivån diskuterar Eastons systemmodell utifrån kriterierna att god vetenskap skall a) producera sanna utsagor, b) autentiska insikter, och c) understödja kloka (prudent) beslut. Är inte detta August Comte om något? Var tog positivismkritiken vägen här? Visserligen kan Bang kalla detta den kritisk teorins "basic principle concerning the analytical nature of knowledge", men i så fall förleds man osökt associera tillbaka till George Orwells slutord i *Djurfarmen*.³

Vad gäller Bangs etikettering av Easton-debattens deltagare är jag inte säker på att han lever upp till den inledande ambitionen att skapa grundlag för ett "verkligt och rättvist" tankeutbyte. Om Miller heter det tex att han har en begränsad "world-view", och Anckar sägs ha åstadkommit en "home-spun synthetis between von Wright and Popper". Måhända är dessa beskrivningar inte pejorativa i sina syften, men de kan lätt uppfattas så. Under alla omständigheter är de inte särskilt rättvisande. Vad man däremot rimligen kan säga är att Miller och Anckar (och de flesta andra deltagarna i Eastondebatten med, för den delen) har haft andra och mer direkt statsvetenskapliga syften än Bang, syften riktade mot framför allt det empiriska studiet av politik samt förbättringar av

de analytiska verktygens logiska skärpa. Men detta förutsätter i sig en inomvetenskaplig konsensus, oavsett *Weltanschauung* och metavetenskapliga spekulationer.

Därför är jag helt oenig med Bang när han utifrån en tolkning av Easton (s 18) påstår att, "With regard to political science . . . we are free to define politics in any way we wish and to organize these definitions with the aid of whatever instruments and languages we bring to the knowing process." Vare sig man ser detta som en premiss eller slutsats av Bangs analys kan vi inte låta relativismen gå så långt. Vetenskaplig verksamhet fordrar integrationssträvanden, och bedömningen av vad som är värt att integrera måste på något sätt relateras till logiska kriterier och/eller empiriskt fruktbara forskningsresultat. Metodologisk pluralism kan inte vara ett vetenskapligt ändamål i sig, utan bör ses som ett temporärt medel för statsvetenskapen att uppnå säkrare forskningsresultat på längre sikt.

Noter

- 1 Framför allt i Easton (1950), men även i Easton (1953). I början av 1950-talet var det på modet att kritisera allt Pareto skrivit, detta till följd av Paretos förmenta samröre med den italienska fascismen. I USA drabbade detta främst medlemmar ur den sk Paretogruppen vid Harvard, tex John Henderson, Elton Mayo, och i någon mån oförskyllt Talcott Parsons. Pareto bekyldes bl a i vetenskapliga sammanhang för "psykologism", en anklagelse som Raymond Aron fö redan formulerat i slutet av 1930-talet.
- 2 I del I av Easton (1965), tex refererar Easton till sig själv 21 gånger av sammanlagt 34 referenser. I vissa kapitel refererar han nästan uteslutande till sig själv.
- 3 Jfr Orwell (1945): "The Creatures looked from pig to man, and from man to pig, and from pig to man again; but already it was impossible to say which was which."

Referenser

- Anckar, D (1974): David Eastons Politiska Teori. Acta Academiae Aboensis Vol. 50, Nr 2. Åbo.
- Bang, H (1981): The Conflict Between the Traditions. Statsvetenskaplig Tidskrift, 1, (1981), 1–20.
- Blume, S(1974): Toward a Political Sociology of Science. Free Press. New York.
- Bryder, T(1977): Recension av D Anckar: David Eastons Politiska Teori Statsvetenskaplig Tidskrift 4, 1977, 302–305.
- Easton, D(1950): Harold Lasswell: Policy Scientist For a Democratic Society Journal of Politics, 12, 1950, pp 450 ff.

- Easton, D(1953): *The Political System*. A Knopf. New York.
- Easton, D(1965): *A Systems Analysis of Political Life*. John Wiley. New York.
- Friedrichs, R(1970): *A Sociology of Sociology*. Free Press. New York.
- Lasswell, H – Kaplan, A(1950): *Power and Society*. Yale University Press. New Haven.
- Masterman, M (1970): *The Nature of a Paradigm*. I Lakatos – A Musgrave eds.: *Criticism and the Growth of Knowledge*. Cambridge University Press 1970, pp 59 ff.
- Meszaros, I(1973): *Ideology and Social Science*. I *Socialist Register* 1972 pp 35 ff. The Merlin Press. London.
- Orwell, G (1945): *Animal Farm*. Penguin ed. 1974. Harmondsworth.
- Ravetz, J (1971): *Scientific Knowledge and Its Social Problems*. Penguin. Harmondsworth.
- Sjöblom, G (1968): *Party Strategies in a Multiparty System*. Studentlitteratur. Lund.
- Sjöblom, G(1977): *The Cumulation Problem in Political Science. An Essay on Research Strategies*. *European Journal of Political Research*, 5, (1977), 1–32.